

ROOFVOGEL- en UILENNESTKASTEN in en om AMSTERDAM

Inleiding:

In dit verslag staan vermeld de resultaten van 1973 en een samenvatting van de gegevens van de Torenvalk van de afgelopen 10 jaar. Het was n.l. in 1964, dat de heer J.J.M. Andriese met het plaatsen van nestkasten voor deze soort begon.

Door het plaatsen van grote aantallen nestkasten en kunstnesten is gebleken, dat een belangrijke factor voor het plaatselijk niet tot voortplanting komen van bepaalde soorten roofvogels en uilen het ontbreken is van geschikte nestelgelegenheid. Dit is waarschijnlijk de belangrijkste beperkende factor, wellicht nog meer beperkend dan de prooidierdichtheid.

Dit geldt zeker voor soorten, die een grote verscheidenheid aan terreintypen bewonen, zoals de Torenvalk en de Ransuil. Deze soorten zijn ook door hun nomadische levenswijze niet aangewezen op een vast klein territorium, maar kunnen als het moet nu eens hier en een volgend jaar ergens anders broeden.

Maar ook voor streng territoriale uilen als Bosuil en Steenuil kunnen nestkasten op gunstige plaatsen, bij ontbreken van "natuurlijke" holtes, het broedvogelbestand verhogen.

Resultaten 1973

In 1973 stonden ongeveer 130 kasten in en om Amsterdam (incl. het Amsterdamse Bos) tot de beschikking van de roofvogels en uilen. De verdeling van de kasten over het gebied is aangegeven op een kaartje.

Controleurs waren dit jaar de heren: Andriese, de Groot, Hartog, Poppe, van Waveren, Walters, van Zuilen; voorts de C.J.N. (afd. Dwergstern en Zonnedaau), de N.J.N., en de schrijvers (Buker, Burma), die ook het ringwerk verzorgden.

In een deel van de nieuwe kasten (9) was door de plaatsers en/of controleurs geen bodemmateriaal gedaan. Dit had tot gevolg dat wel Torenvalken werden aangetrokken, maar dat deze dan in een naburig nest gingen broeden. Dit was alleen vast te stellen, als er een nest dichtbij aanwezig was. Dit vond zeker driemaal plaats, waarbij zelfs eenmaal een Zwarte kraai van zijn nieuwbouwflat werd verdreven.

Voor de Bosuilen was het een zeer slecht jaar, hetgeen waarschijnlijk te wijten is aan de vele storm- en harde wind-periodes in april, wanneer het mannetje voor zichzelf, zijn vrouwtje en eventueel zijn jongen moet jagen. Dit jagen geschiedt vooral met behulp van het gehoor en wellicht gaat dat moeilijker bij harde wind.

De Ransuil, die niet zo erg van het broeden in kleine nestkasten houdt, zag zich dit jaar plaatselijk genoodzaakt met een kast genomen te nemen. Door de extreem harde stormen waren zeer veel oude kraaiennesten uit de bomen gewaaid.

Ook in 1973 mochten wij niet het genoegen hebben, dat een steenuil één van onze kasten betrok.

We hebben dit jaar veel last gehad van het uithalen van de kasten. 1 Ransuil- en 5 Torenvalklegfels werden uitgehaald. Verschillende controleurs hebben al maatregelen getroffen om dit in 1974 te voorkomen.

Tabel I - Overzicht resultaten 1973

	<u>A</u>	<u>B</u>
Torenavalk	39	29
Bosuïl	10	2
Ransuïl	2	1

In kolom A staat vermeld het aantal kasten waarin één of meer eieren gevonden werden, in kolom B het aantal kasten waaruit zeker of vrijwel zeker jongen zijn uitgevlogen (succesvolle kasten).

Een exacte opgave van bezettingspercentages is wel mogelijk maar niet relevant, daar de kastendichtheid van plaats tot plaats sterk verschilt.

Verder is uit de opgedane ervaring gebleken, dat verschillende kasten niet op een goede plaats hingen (hierin zijn al enkele wijzigingen aangebracht). Regelmatige verdeling van de kasten is onmogelijk, doordat de plaatsingsmogelijkheden niet regelmatig verdeeld zijn. Als er in een groot voedsel-areaal een betrekkelijk klein gebied is met mogelijkheden voor veel kunstmatige broedgelegenheden (bijv. Golfterrein Duivendrecht), kan daar een groep van broedgevallen ontstaan.

Torenavalk 1973

In 28 kasten met Torenavalk pulli werden 114 pulli geringd. Eén iel boompje met een bezette kast was dermate verrot, dat de kast niet bereikbaar was. In twee natuurlijke nesten bij onze kasten werden 8 pulli geringd; in totaal zijn dus in 30 nesten 122 Torenavalk pulli geringd.

Tabel II - Verdeling van de broedgevallen van de Torenavalk in de kasten over de verschillende deelgebieden van ons areaal.

	<u>A</u>	<u>B</u>
Haarlemmermeer	7	5
Amstelland	11	9
Uithoorn en Aalsmeer	4	2
Amsterdamse Bos	4	3
IJpolders	8	7
Amsterdam Noord	3	2
Rest	<u>2</u>	<u>1</u>
	39	29

Verklaring kolom A en B, zie bij Tabel i.

Zoals reeds vermeld, werden 5 Torenavalknesten uitgehaald. De rest van de niet succesvolle nesten waren verlaten. Het in de steek laten van het legsel is een vrij normaal verschijnsel bij de Torenavalk. Dr. A.J. Cavé (1968) vond bij zijn onderzoek in Oost Flevoland, dat bijna 16 % van de broedsels verlaten werd. De oorzaak daarvan was vooral de voedselsituatie.

Als wij onze gegevens van 1973 bekijken, dan is het aantal verlaten broedsels 5 van de 34; dit is bijna 15 %. Zoals we al eerder vonden, betreffen de verlaten legfels vooral nieuwe vestigingsplaatsen (zeker 4 van de 5). Deze kasten zijn misschien bezet door paren, waarvan één of beide partners voor het eerst nestelen.

Tabel III - Aantal eieren per nest van legsels waarbij het proces tot het einde van de leg normaal is verlopen.

Van 38 kasten en 2 nesten.

3 eieren	4 maal	is	12 eieren	
4 eieren	7 maal	is	28 eieren	
5 eieren	19 maal	is	95 eieren	
6 eieren	4 maal	is	24 eieren	
	<u>34</u>		<u>159</u> eieren	gem. 4,68 ei/nest

Tabel IV - Aantal jongen per nest van broedsels waarbij het proces tot het ringen normaal is verlopen.

Van 38 kasten en 2 nesten.

2 pulli	2 maal	is	4 pulli	
3 pulli	5 maal	is	15 pulli	
4 pulli	10 maal	is	40 pulli	
5 pulli	11 maal	is	55 pulli	
6 pulli	1 maal	is	6 pulli	
	<u>29</u>		<u>120</u> pulli	gem 4,14 pul/nest

Uit de tabellen III en IV kunnen we de gemiddeldes berekenen. Deze gemiddeldes zijn berekend van die broedsels, waarvan genoeg gegevens bekend waren.

Het was nog niet mogelijk om de legsels zeker in te delen in vroege (eerste ei voor 1 mei) en late legsels (eerste ei na 30 april), omdat daarvoor niet frekwent genoeg gecontroleerd werd. We zijn nog wel bezig met berekeningen hierover aan de hand van de vleugellengtes van de pulli, maar missen hiervoor nog enkele gegevens. Misschien, dat we volgend jaar hierover meer kunnen zeggen.

Cavé vond namelijk, dat vroege legsels gemiddeld grotere aantallen eieren bevatten dan latere. De verklaring hiervoor is te vinden in de voedselsituatie en het weer.

Men moet wel bedenken, dat 1973 een slecht veldmuizenjaar was, en dat de Torenvalk hierop grotendeels is aangewezen voordat hij zich specialiseert op het vangen van net uitgevlogen jonge Spreeuwen.

Bosuil en Ransuil 1973

Zoals reeds vermeld, was het voor de Bosuil een slecht jaar. Alle gecontroleerde legsels op één na bevonden zich in het Amsterdamse Bos. Hierover zal hier geen verslag gegeven worden, daar dit in een later artikel over de uilen van het Amsterdamse Bos aan de orde komt.

Ditzelfde geldt ook voor de Ransuil, daar deze zelden in kasten broedt en dus veel meer gegevens verzameld zijn van legsels in oude nesten, bijv. in het Amsterdamse Bos.

Van het geslaagde broedgeval in een kast is nog wel een "leuke" anekdote te geven. Deze Ransuil had bij gebrek aan beter een gesloten Bosuilkast betrokken. Dit is op zichzelf al bijzonder, daar Ransuilen, als ze in een kast broeden, meestal voorkeur hebben voor een balkonkast; maar deze was ook niet aanwezig, en dus zat ze in een dichte kast met een opening van 14 bij 14 cm. Deze Ransuil bewoonde niet alleen een bosuilkast, maar had ook de bosuil-maniëren overgenomen. Bosuilen zijn n.l. vaak zeer agressief tegen bezoekers van het nest, vooral als dit in het donker gebeurt. Ransuilen zijn over het algemeen veel kalmer en maken hoogstens een paar schijnaanvallen. Deze Ransuil echter dook uit de kast, waar zij met 3 pulli inzate, en greep de controleur bij de schouder, waarna ze op ongeveer 1,5 tot 2 meter van de kast ging zitten. En dat terwijl de controle 's middags plaats vond.

Bij het uit de kast halen van de jongen werd de controleur nog eenmaal de bril van het gezicht geslagen en ook nog eenmaal op het voorhoofd gepakt. Wat allemaal met enig bloedvergieten gepaard ging. Toen de 3 pulli uit de kast waren, had de controleur tijd om al zijn aandacht op het vrouwtje te richten. En bij de volgende aanval kon zij uit de lucht gegrepen worden. Nadat ze alle vier geringd waren en de jongen weer in de kast waren teruggezet, werd het vrouwtje weer losgelaten. Onlangs werd één van de jongen teruggemeld uit Frankrijk.

Aan één kant zouden we wel willen, dat alle vogels zo reageerden op nestbezoekers; maar aan de andere kant is het dan ook voor ons niet gemakkelijk controleren.

Tien jaar Torenvalk nestkasten bij Amsterdam.

In 1964 begon de heer J.J.M. Andriese met het plaatsen van kasten voor Torenvalken en het bijhouden van de resultaten.

Hierbij willen wij ook de heer H.F. Arentsen danken, die het grootste deel van die 10 jaar het ringwerk voor zijn rekening nam.

Door het verhogen van het aantal kasten, vooral vanaf 1971, is het aantal gecontroleerde broedgevallen van de Torenvalk sterk toegenomen (zie Tabel V). Waarschijnlijk is ook het werkelijke aantal Torenvalk-broedparen rond Amsterdam daardoor toegenomen, hoewel over de ontwikkeling van die populatie zonder kasten natuurlijk geen gegevens bestaan.

Tabel V - Aantal door Torenvalk bezette kasten rond Amsterdam.

<u>jaar</u>	<u>aantal</u>
1964	2
65	4
66	4
67	4
68	5
69	3
70	3
71	16
72	28
73	39

Legsels

De legselgrootte is alleen gedurende de periode 1971-'73 gedeeltelijk gecontroleerd (zie Tabel VI). de verdeling van het aantal eieren per nest van de gegevens van Cavé uit Oost Flevoland 1960-1964 wordt er ter vergelijking bijgegeven. Het is opmerkelijk, dat Cavé relatief grotere legsels blijkt te hebben gevonden dan wij. Bij ons werd slechts eenmaal op z'n minst een 7-legsel geconstateerd, maar de controle was te laat en er waren 7 vrij grote pulli in de kast. Het gemiddeld aantal eieren per legsel was in deze 3 jaar 4,62 (58 legsels).

Tabel VI - Legselgrootte

<u>Legsel</u>	<u>A'dam 71-73</u>	<u>verdeling</u>	<u>O. Flevol. 60-64</u>	<u>Verdeling</u>
1	2)		)	)
2	1)	15,5 %	) 34	) 11,3 %
3	6)		)	)
4	10	17,3 %	58	19,4 %
5	28	48,3 %	108	36,2 %
6	11	18,9 %	87	29,4 %
7			11	3,7 %
	<u>58</u>	<u>100,0 %</u>	<u>298</u>	<u>100,0 %</u>

Pulli

Als we gaan kijken naar het aantal jongen dat uitvliegt uit een nest, dan vinden we dat dit vaak minder is dan het aantal gelegde eieren (zie Tabel VII).

Als we de verlaten nesten buiten beschouwing laten, dan heeft ruim 48 % (21 van de 44) van de nesten minder jongen dan gelegde eieren. Onder tabel VII staat aangegeven het gemiddeld aantal jongen dat een bepaald succesvol legsel oplevert. Hieruit blijkt duidelijk, dat het leggen van 1 ei méér niet betekent dat er 1 jong meer komt. Het gemiddeld aantal jongen per succesvol nest in 1971-'73 was 4,20 (66 broedsels).

Het aantal pulli per nest is wel gedurende de 10 jaar gecontroleerd, maar in de beginperiode waren er zo weinig nesten, dat berekening van een eventuele fluctuatie in het aantal jongen per nest per jaar over de 10 jaar niet erg verantwoord is.

Tabel VII - Vergelijking aantallen eieren en jongen per legsel.

	1	2	3	4	5	6	aantal eieren
	0	2	-	3	2	2	-
	1	-	-	-	-	-	-
	2	1	1	-	1	-	
aantal jongen	3		2	2	3	1	
	4			4	7	2	
	5				13	4	
	6					3	

<u>Gemiddeld bij</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>eieren</u>
<u>jongen:</u>	2,0	2,7	3,7	4,3	4,9	
<u>Toename</u>		0,7	1,0	0,6	0,6	

Terugmeldingen

In totaal werden er van 1964 t/m 1973 383 Torenvalk pulli geringd in en om Amsterdam. Van 52 (13,6 %) werd iets teruggehoord, één valk werd zelfs 2 maal levend teruggemeld.

De terugmeldingen, die verwerkt zijn, lopen tot 28 februari 1974. Waardoor de terugmelders in staat waren de ringen af te lezen, komt tot uitdrukking in tabel VIII.

Tabel VIII - Terugmeldings-oorzaken

A	dood	31
B	uitgeput, gewond, ziek	14
C	binnengevlogen en los	2
D	gevangen en los	3 (al dan niet door ringer)
E	geschoten	2

52

Voor berekeningen werken we altijd met die vogels, die teruggemeld zijn op een manier, dat er geen opzet van de kant van de mens bij aanwezig was.

De jachtdruk is namelijk niet overal gelijk en ook de vangsters zijn niet altijd overal even actief. We rekenen dus verder met A, B en C van tabel VIII.

Voor deze vogels kunnen wij een meer nauwkeurige opdeling in terugmeldings-oorzaken maken:

Tabel IX - Speciale terugmeldingsoorzaken

dood of gewond door verkeer	7
dood of gewond door trein	3
tegen gebouw gevlogen	1
tegen electriciteitsdraad gevlogen	2
dood door gift	1
binnen gevlogen in gebouw	3
oorzaak dood of verwonding onbekend	30
	<u>47</u>

Sterfte en overleving

Het percentage teruggemelde vogels is een maat voor de sterfte van de vogels in een bepaalde periode, c.q. onder bepaalde condities. Uit tabel X kan men concluderen, dat jongen uit kleine broedsels een grotere sterftekans hebben dan die uit grote broedsels. Ook Cavé vond dit voor de sterfte van jongen in het eerste jaar, maar gaat daar verder niet op in. Evenmin zien wij een duidelijke verklaring voor dit verschijnsel. /in hun eerste levensjaar

Tabel X - Verdeling van aantal geringde en teruggemelde Torenvalken.

<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
1	2	2	1	(50,0 %)
2	6	12	2	16,7
3	20	60	9	15,0
4	20	80	9	11,3
5	30	150	13	8,7
6	12	72	4	5,6
7	1	7	1	(14,3)
	<u>90</u>	<u>383</u>	<u>40</u>	

- Kolom A - aantal pulli in het nest
- B - aantal broedsels
- C - aantal pulli
- D - aantal teruggemeld in eerste levensjaar (tot 1 juni)
- E - percentage, dat is teruggemeld in het eerste levensjaar van het oorspronkelijke aantal geringde pulli van een bepaalde broedselgrootte.

Wanneer gaan de Torenvalken dood ?

Ook deze vraag kunnen we een beetje uit de terugmeldingen beantwoorden. De oudste Torenvalk door ons geringd was bijna 3 jaar oud. Uit de literatuur is bekend, dat de Torenvalk in Nederland maximaal 10 jaar oud wordt, maar dit zijn er natuurlijk maar zeer weinig. De oudste uit Zwitserland was meer dan 16 jaar oud.

Als we het jaar in twee delen gaan opsplitsen, die ook voor de Torenvalk verschillende periodes zijn, - hoe arbitrair zo'n indeling ook is -, dan kan dat als volgt geschieden:
maart - juli, in deze periode zijn de Torenvalken bij de nesten, broeden of voeden hun jongen op of worden zelf opgevoed;
augustus - februari, hierin zijn de meeste Torenvalken uitgevlogen en trekken of zwerven rond.

De meeste Torenvalken worden teruggemeld gedurende hun eerste levensjaar en begin tweede levensjaar. Zijn ze het eerste jaar heelhuids doorgekomen, dan blijken daarna de overlevingskansen groter te zijn. Bij het bekijken van tabel XI dient men er wel rekening mee te houden, dat de aantallen in het 2e en 3e levensjaar te laag zijn, daar die voor de laatste 2 jaar nog moeten komen, omdat de verwerking maar tot 28 februari 1974 loopt.

Tabel XI - Verloop van de terugmeldingen in de tijd.

eerste levensjaar		tweede levensjaar		derde levensjaar	
mei - juli	aug.-febr.	maart-juli	aug.-febr.	maart-juli	aug.-febr.
5	25	10	2	1	4

Waar worden de Torenvalken teruggemeld ?

De Nederlandse Torenvalk is geen uitgesproken trekvogel; ze zwerven na het broedseizoen wel naar alle windstreken (Cavé 1968). De meeste terugmeldingen komen uit Nederland (tabel XII), maar soms krijgen we ook een melding van zeer ver.

Opvallend is weer het "hoge" aantal uit Frankrijk, maar dat is te wijten aan de schiet- en vanggrage Fransman.

Tabel XII - Terugmeldingsplaatsen (van alle meldingen)

Nederland	47	-- (prov. Groningen	2
		(Drente	1
Duitsland	1	(Gelderland	2
Frankrijk	3	(Utrecht	3
Marokko	1	(Noord Holland	29
		(Zuid Holland	5
	52	(Noord Brabant	1
		(IJsselmeerpolders	4

Als we het hierboven al wel beschrevene, alsmede het nog niet geschrevene, overzien, kunnen wij tevreden zijn over de resultaten van het nestkastenwerk.

Veel leuke conclusies kunnen overigens pas na langere tijd en op grond van grotere aantallen getrokken worden. Een ander discussiepunt is, of het aantal kasten nog moet worden opgevoerd en of we het kasten-areaal nog verder moeten laten uitdijen.

Tenslotte willen wij hierbij iedereen bedanken, die aan dit nestkastenwerk heeft meegewerkt, zowel de controleurs als de makers van kasten en materiaalleveranciers, en natuurlijk de eigenaars van de terreinen, waar de kasten geplaatst werden.

*****

Literatuur:

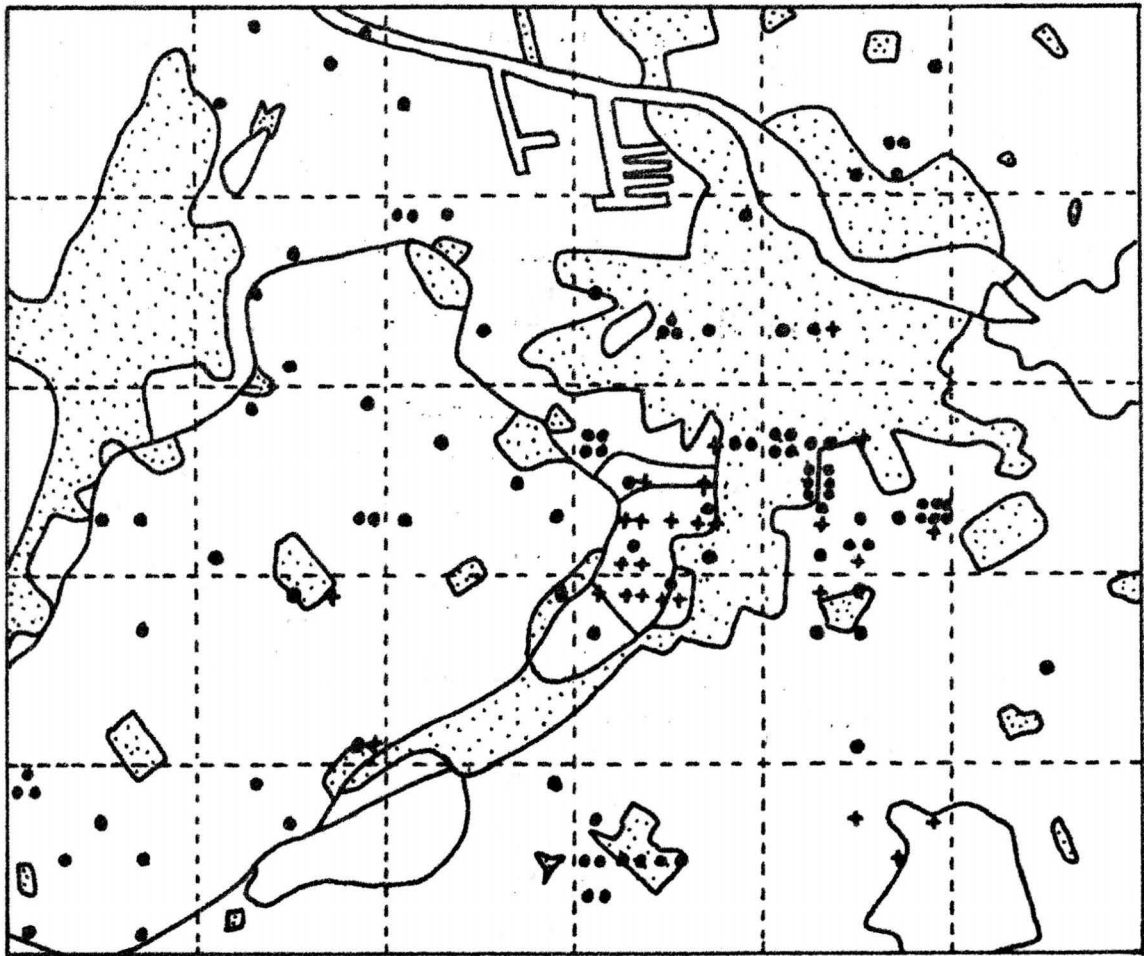
Cavé, A.J., 1968, The breeding of the Kestrel, *Falco tinnunculus* L., in the reclaimed area Oostelijk Flevoland. Neth. Journal of Zoology 18 (3) 313-407.

Glutz von Blotzheim, Urs. N., e.a., 1971. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 4, Falconiformes. Akademische Verlagsgesellschaft Frankfurt am Main.

*****

Joop B. Buker en Luit S. Buurma
p/a Willem Mollhof 9, Amsterdam - 1018.
Tel. 020 - 152766

Amsterdam
maart 1974, JBB/vDr

Verspreiding van de roofvogel- en uilennestkasten in
Amsterdam en omgeving   schaal 1 : 200.000

- Terenvakknestkast
- + ander type nestkast
- bebouwing
- grenzen van de 5 bij 5 km. vakken van het ornithologisch atlas project van de SOVON